

О.ОЛЬЖИЧ-КАНДИБА —
АРХЕОЛОГ, ПОЕТ, ПОЛІТИК

Однією з найяскравіших особистостей в українському науковому, культурному, політичному бомонді першої половини ХХ ст. є Олег Ольжич-Кандиба.

Він народився 8 липня 1907 р. в м. Житомирі в сім'ї знаменитого українського поета О.Олеся (справжнє прізвище - Кандиба). Після поразки українських національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. сім'я емігрувала до Чехословаччини.

У 1930 р. Олег Кандиба з великим успіхом закінчив Празький університет. На студентській лаві він виявив уподобання до археології і студював у відомого чеського археолога та історика Л.Нідерле. Маститий вчений пророкував своєму учневі блискучу академічну кар'єру.

Самостійну наукову діяльність О.Кандиба розпочав у передісторичному відділі Чеського Національного Музею в Празі і одразу був визнаний у тодішньому археологічному світі. Він брав участь у кількох археологічних експедиціях, зокрема до Галичини та Буковини. Головну сферу його наукових інтересів становила культура розмальованої та шнурової кераміки. Результати досліджень були викладені

у низці статей, опублікованих у солідних журналах і перекладених багатьма іноземними мовами. Крім того, у світ вийшла велика монографія про мистецтво і знаряддя неолітичного села Шипинець на Буковині.¹

Перспективний вчений став відомий і за океаном. З 1932 по 1935 роки О.Кандиба працює як науковий експерт у європейському відділі Пібади музею і Фогг музею мистецтва Гарвардського університету. Бере участь у розкопах в югославському селищі Старчево, які проводила Американська Археологічна експедиція. За словами колеги за фахом Олега Кандиби професора Левка Чикаленка, Олег Кандиба міг би очолити американську археологічну школу на середню та східну Європу, коли б повністю віддався археології й поринув би в американське наукове життя.²

Та, як не прикро це стверджувати, двері Українського Вільного Університету у Празі перед О.Кандибою було зачинено, коли він зробив спробу у 1937 р. як асистент професора В.Щербаківського тут габілітуватись - прагнення молодого науковця виявились даремними через його політичні переконання.

1. Державин В. О.Кандиба-Ольжич як поет і науковий діяч // Самостійна Україна. -1996. -Червень-липень. -С. 3-6.

2. Лащенко О. Життя Олега Кандиби (О. Ольжича) // За героїчну духовність: Матеріали конференції "Зарево". -Нью-Йорк, 1977. -С.20.

Наприкінці вересня 1938 р. Олег Кандиба повертається до Північної Америки і розгортає широку діяльність серед української громадськості. З професором О.Грановським він засновує Український Науковий інститут в Америці, що мав стати базою для вільного розвитку української науки. Було видано збірник наукових праць цього інституту (в ньому вміщено останню статтю О.Кандиби із археологічної проблематики “Давня мальована кераміка в Галичині”).¹

Плідно працював О. Кандиба також у галузі історії. Він опублікував велику статтю “Українська історична свідомість”, яка після війни вийшла окремою брошурою під назвою “Сонце слави”. Водночас О. Кандиба уклав підбірку історичних джерел із української історії. Збірка документів розпочиналася із згадки про появу апостола Андрія Первозванного на Київських горах і закінчувалась уривком із “Виводу прав України” гетьмана Пилипа Орлика. У 1941 р. вона була опублікована в Празі під назвою “Золоте слово”.²

Від свого батька О.Олеся Олег Кандиба успадкував неабиякий поетичний талант. Збірки поезій О.Кандиби (він їх видавав під літературним псевдонімом О.Ольжич. -Ю.К.)

1. Бойчук Б., Рубчак Б. Олег Ольжич (Кандиба) // Координати. - Мюнхен, 1969. -Т.І.-С.159-166.

2. Лашенко О. Життя Олега Кандиби. -С.44.

— “Рінь” (1935), “Вежі” (1940) та посмертна “Підзамча” (1946) — поставили його в один ряд із видатними українськими поетами.¹

Олег Ольжич-Кандиба не був кабінетним ученим та співцем “чистого мистецтва”. Головною справою його життя стала політика. Бажання боротись за самостійну Українську державу привели археолога і поета у лави ОУН, в якій він одразу обійняв високі посади. Після розколу ОУН О.Ольжич-Кандиба залишився прихильником А.Мельника. Однак він був із тих небагатьох мельниківців, яких поважали їхні політичні суперники-бандерівці.

У вересні 1941 р. О.Ольжич-Кандиба з’явився в окупованому німцями Києві і створив досить міцну сітку ОУН(м). Йому вдалося організувати Українську Національну Раду на чолі з формальним головою професором М.Величківським, що був типово пересічною людиною, яка могла пишатися не стільки талантами, як браком вад. Недарма у німецькому поліцейському донесенні відзначалось, що М.Величківський “є абсолютно підставною фігурою і керований Кандибою, який і є власне душею

1. Коровицький І. Поет замкненого серця // Самостійна Україна. - 1966. - Червень-липень. - С. 10-12; Державин В. Олег Ольжич - поет національного героїзму // Календар-альманах “Нового Шляху”. - Торонто, 1977. - С.40-47; Бажанський М. Олег Ольжич на творчому шляху // Календар-альманах “Нового Шляху”. - С.56-66.

Національної Ради".¹

Після розгрому гестапівцями київського підпілля мельниківців О.Ольжич-Кандиба — прихильник жорсткого антифашистського курсу. У травні 1942 р. відбулась Почаївська конференція ОУН(м). На ній О.Ольжича-Кандибу обрали заступником Голови Проводу Українських Націоналістів і головою Проводу в Україні. Реальна влада належала тепер йому. А.Мельник фактично опинився в ролі "весільного генерала". За ініціативою О.Ольжича-Кандиби мельниківці розпочинають бойові дії проти окупантів.

Взимку 1944 р. гестапо нанесло масований удар по ОУН(м). Майже все керівництво мельниківського руху було заарештовано. Із гестапівських лабет вдалося врятуватися лише О.Ольжичу-Кандибі, який був іменованій Головою Проводу на час відсутності А.Мельника. Він швидко реанімував мельниківське підпілля.²

Гестапо схопило О.Ольжича-Кандибу 25 травня 1944 р. у м. Львові, на конспіративній квартирі (господар Р.Маланчук) по вул. Личаківській, 32. Арештованого відправили у концтабір Заксенхаузен. 10 червня 1944 р. О.Ольжич-Кандиба був знайдений у своїй камері

1. Україна в другій світовій війні: Зб. німецьких архівних матеріалів (1941-1942). - Львів, 1998. -Т.2. -С.126.

2. Самостійна Україна. -1948. -Ч.5-6. -С.5.

повіщеним.¹ Однак це було не самогубство, яке інсценізували, а політичне вбивство. Які ж мотиви фізичної ліквідації О.Ольжича-Кандиби? В очах гестапо мельниківський лідер був особливо небезпечним через свої антинімецькі настрої. Одразу виникає нове запитання - а чому залишився живим С.Бандера? Німецькі спецслужби добре знали, що УПА фактично керують зовсім інші люди - Р.Шухевич, Р.Волошин, Д.Грицай. Навіщо вбивати С.Бандеру, нащо творити для українців культ нового святого? Смерть С.Бандери надавала націоналістам серйозних вирашних політичних результатів. Повстанський рух продовжував би існувати без нього. І, навпаки, знищення О.Ольжича-Кандиби могло б зменшити антинімецькі настрої у середовищі мельниківців.

Усі свої таланти вченого, літератора, політика Олег Ольжич-Кандиба віддав на користь української національної справи.

1. Шумелда Л. Чому загинув д-р Олег Кандиба-Ольжич у концентраційному таборі // Український історик. -1985.-№1-4. - С.81-112.